

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง

ของเกษตรกร อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

Extension Needs of Alternative Crop Production to Replace Off-season Rice by Farmers in
Nong Suea District, Pathumthani Province

พิชชาภรณ์ เหล่าจตุรพิศ (Phitchaporn Laojaturapits)¹

พลสรานย์ สารนุรมย์ (Ponsaran Saranrom)² เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (Chalerm Sak Toomhirun)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร 2) ความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร 3) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรัง ในพื้นที่อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ที่ขึ้นทะเบียนรายครัวเรือนกับสำนักงานเกษตรอำเภอนองเสือ จำนวน 763 ครัวเรือน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ ที่ค่าความคาดเคลื่อน 0.07 ได้กลุ่มตัวอย่าง 162 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจัดลำดับ ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 58 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวเฉลี่ย 33.0 ปี มีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ย 16.39 ไร่ ร้อยละ 45.1 มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง ร้อยละ 84 ใช้เงินทุนของตนเอง เกษตรกรทั้งหมดใช้แหล่งน้ำคลองชลประทานในการผลิตข้าวนาปรัง โดยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเพียงพอของน้ำในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เกษตรกรทั้งหมดไม่เคยมีประสบการณ์ในการผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง 2) เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยตอบถูกมากที่สุดประเด็น แหล่งรับซื้อข้าวในพื้นที่คือ โรงงานผลิตวันเส้น/แป้งข้าวในจังหวัดปทุมธานี และตอบผิดมากที่สุดประเด็น การผลิตข้าวเพื่อทดแทนนาปรังต้องใส่ปุ๋ยพืชสดพร้อมการเตรียมดิน ในภาพรวมเกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือก จากสื่อมวลชน ในระดับปานกลาง 3) เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการในด้านการสนับสนุนเป็นอันดับแรก ได้แก่ การสนับสนุนกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ การสนับสนุนเงินทุน และสนับสนุนวิธีการปลูกและดูแลรักษา ตามลำดับ 4) เกษตรกรมีปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยอันดับแรก คือ ด้านการผลิต โดยเฉพาะขาดแคลนเงินทุน การสนับสนุนปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอ และ ขาดแคลนปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี

คำสำคัญ ความต้องการการส่งเสริม การผลิตพืชทางเลือก ทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง

¹ นักศึกษาหลักสูตรส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช kaew912@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Oh1981@gmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Oh1981@gmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

Abstract

This research was survey research. The objectives of this research were to study 1) basic social and economic conditions of farmers 2) knowledge and knowledge resources about alternative plant production of farmers 3) needs for the extension of alternative plant production of farmers 4) problems and suggestions about the extension on alternative plant production of farmers. The population of this research was 763 off-season rice farmers from 763 households in the area of Nong Suea district, Pathum Thani province who had registered per household with Nong Suea district office of agriculture. The sample size of 162 samples were determined by using Taro Yamane formula with the error value of 0.07 through simple random sampling method. Tool used in this research was structured interview form. Data were analyzed by using descriptive statistics such as frequency, mean, percentage, maximum value, minimum value, standard deviation, and ranking. The results of this study revealed that 1) most of the farmers were male with the average age 58 years old, completed primary school education or lower, had the average experience in rice production of 33 years old, and had the average rice production area of 16.39 Rai. 45.1% of them held their own land, and 84% used their own funding. All of the farmers used water source from irrigation canals in off-season rice production. The opinions about sufficiency of water, overall, at the highest level. All of the farmers had no experience in alternative plant in substitution of off-season rice production. 2) Farmers had knowledge about alternative plant production, overall, at the high level. They answered most correctly in the aspect that the green bean buying place in the area was the vermicelli/green bean flour production factory in Pathum Thani province. They answered incorrectly the most in the aspect that green bean production was grown in substitution of off-season rice. The fresh plant fertilizer must be applied along with soil preparation. Overall, farmers had knowledge resource about alternative plants from mass media. They received the knowledge at the moderate level. 3) Farmers needed the extension regarding alternative plant production at the high level. They needed support as priority in the aspects such as seedling or seed support, and support the production method and maintenance, respectively. 4) Farmers faced with the problems, overall, at the high level with the first aspect on production especially the lack of funding, insufficient support for factors of production ,and lack of factors of production such as seeds, fertilizer, and chemical substance.

Keywords: Extension needs, Alternative plant production, Replace off-season rice

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

บทนำ

ในช่วงฤดูแล้งของประเทศไทย ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำต่างๆ มักมีปริมาณจำกัด พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศประสบปัญหาภัยแล้งถึงแล้งจัดในบางพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การปลูกพืชในพื้นที่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวนาปรัง ทำให้มีความเสี่ยงสูงที่ผลผลิตจะเสียหายจากการขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง จังหวัดปทุมธานีเป็นมีการผลิตข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักทั้งข้าวนาปีและข้าวนาปรัง โดยอำเภอหนองเสือ มีพื้นที่ปลูกข้าวรวม 63,552 ไร่ และมีพื้นที่ที่ปลูกข้าวนาปรังจำนวน 10,112 ไร่ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2564) ข้าวนาปรังจะเริ่มเพาะปลูกในช่วงนอกฤดูฝนระหว่างเดือนพฤศจิกายน - เมษายน ซึ่งในช่วงเวลานี้ของทุกปีจะเป็นช่วงหน้าแล้ง และในบางพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำต้นทุนในอ่างเก็บน้ำค่อนข้างน้อย จึงมีความจำเป็นต้องจำกัดการจัดสรรน้ำในบางพื้นที่เพาะปลูก (กรมชลประทาน, 2566) ซึ่งสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดปทุมธานี ได้มีแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยด้านการเกษตร ในช่วงฤดูแล้ง ปี 2566/67 (เดือนพฤศจิกายน 2566 - เมษายน 2567) จังหวัดปทุมธานี โดยจะวางแผนการจัดสรรน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืชให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนที่มีอยู่ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี, 2566) และกรมส่งเสริมการเกษตร ได้มีโครงการกิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย มีเป้าหมายในการลดรอบพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปรัง และลดความเสี่ยงผลผลิตสินค้าเกษตรเสียหายจากสภาพอากาศแห้งแล้ง ด้วยการจัดกิจกรรมทางเลือกพืชที่เหมาะสมทดแทน โดยส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชอื่นทดแทนข้าวในฤดูนาปรัง เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และอื่น ๆ ที่มีอายุการเก็บเกี่ยวไม่เกิน 120 วัน ให้เกษตรกรได้เรียนรู้การบริหารจัดการการผลิตพืชทั้งระบบ ตั้งแต่การผลิต คุณภาพผลผลิต และการตลาดซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในอาชีพการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) ซึ่งอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี อยู่ในพื้นที่เป้าหมายแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยด้านการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง แต่ไม่อยู่ในพื้นที่เป้าหมายโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย และพื้นที่อำเภอหนองเสือมีการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังมีชั้นความเหมาะสมของที่ดินสำหรับพืชทางเลือกค่อนข้างมาก (กรมพัฒนาที่ดิน, 2564) ซึ่งพืชทางเลือกใช้ต้นทุนในการผลิตน้อยกว่าข้าว ดังนั้น หากเกษตรกรปรับเปลี่ยนมาผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง จะทำให้เกษตรกรมีรายได้ และมีทางเลือกในการผลิตเพิ่มมากขึ้น จึงต้องศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง ของเกษตรกร อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อยทดแทนการปลูกข้าวในฤดูนาปรัง ไปสู่การแก้ปัญหาภัยแล้งของเกษตรกรต่อไป

วัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิด

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรัง ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรัง ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรัง ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรัง ในอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรัง ในพื้นที่อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ที่ขึ้นทะเบียนรายครัวเรือนกับสำนักงานเกษตรอำเภอนองเสือ จำนวน 763 ครัวเรือน กำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้สูตร ทาไร่ ยามาเน (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.07 ได้กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรัง 162 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยคำนวณตามสัดส่วนตำบล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยโดยวัดค่าความตรงโดย IOC ได้ค่า 0.914 และทดสอบความเที่ยง Cronbachs' alpha coefficient ได้ค่า 0.846, 0.769 และ 0.808 ตามลำดับ แสดงว่าเครื่องมือวิจัยมีคุณภาพ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการจัดลำดับ ตามเกณฑ์ดังนี้ 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก และ 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 58 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวเฉลี่ย 33 ปี มีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ย 16.39 ไร่ ร้อยละ 45.1 มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง ร้อยละ 84 ใช้เงินทุนของตนเอง มีต้นทุนในการผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ย 4,058 บาท/ไร่ รายได้สุทธิจากการขายข้าวนาปรังเฉลี่ยต่อปี 5,644 บาท/ไร่ และทั้งหมดใช้แหล่งน้ำจากคลองชลประทานในการผลิตข้าวนาปรัง โดยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเพียงพอของน้ำในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เกษตรกรทั้งหมดไม่เคยมีประสบการณ์ในการผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง ร้อยละ 92 ไม่ทำการเกษตรอื่น ๆ ในพื้นที่นาข้าว ร้อยละ 70.4 ไม่มีอาชีพอื่นนอกจากการทำเกษตร

2. ความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

2.1 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร พบว่า มีความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คะแนนต่ำสุด 19 คะแนน สูงสุด 34 คะแนน ค่าเฉลี่ย 29.38 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.25167 โดยตอบถูกต้องในช่วง 28-40 คะแนน

ตารางที่ 1 ประเมินผลความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

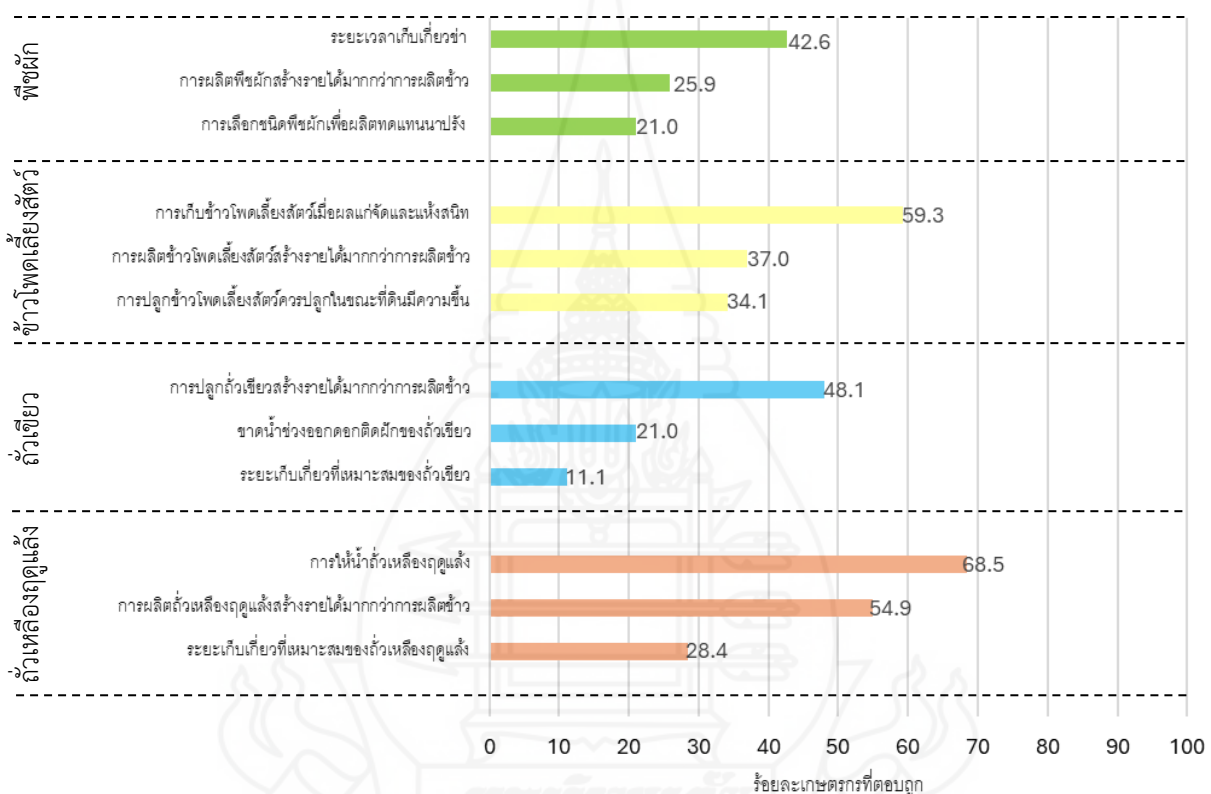
ระดับความรู้	จำนวน (162 คน)	ร้อยละ (100.0)	อันดับ
น้อย (1-14 คะแนน)	0	0	3
ปานกลาง (15-27 คะแนน)	24	14.8	2
มาก (28-40 คะแนน)	138	85.2	1
ค่าต่ำสุด = 19 ค่าสูงสุด = 34 ค่าเฉลี่ย = 29.3827 S.D. = 2.25167			

ด้านการผลิตถั่วเหลืองฤดูแล้ง เกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องระยะเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมคือตามอายุของพันธุ์ที่ปลูกหรือ 95 เปอร์เซ็นต์ของฝักถั่วเหลืองเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ด้านการผลิตถั่วเขียว เกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องการเตรียมดิน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ต้องหว่านปุ๋ยเคมีพร้อมการเตรียมดิน และหากขาดน้ำช่วงออกดอกติดฝักจะส่งผลต่อปริมาณผลผลิต ด้านการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องการปลูกในขณะที่ดินมีความชื้น และการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สร้างรายได้มากกว่าการผลิตข้าว ด้านการผลิตพืชผัก เกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องการเลือกชนิดพืชผักเพื่อผลิตทดแทนนาปรัง และการผลิตพืชผักสร้างรายได้มากกว่าการผลิตข้าว

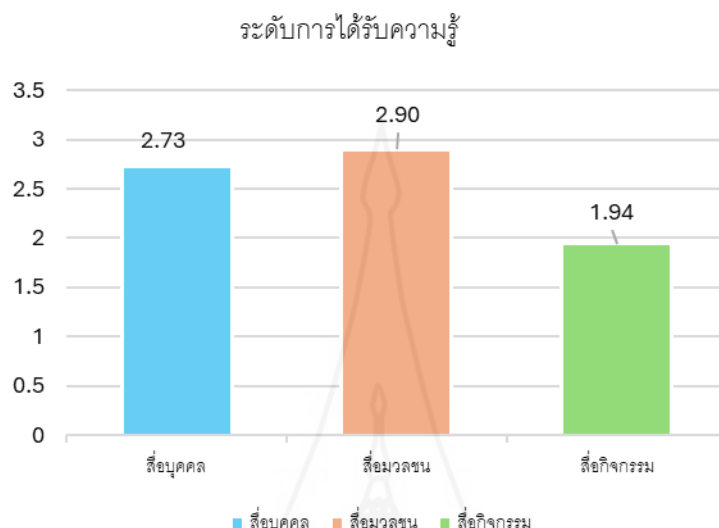

ภาพที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกรของพืช 4 ชนิด น้อยที่สุด 3 อันดับ

2.2 ระดับของการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร พบว่า ได้รับความรู้จากสื่อมวลชนในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.90) ได้รับความรู้ที่บุคคลในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.73) และได้รับความรู้จากสื่อกิจกรรมในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.94) และส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากอินเทอร์เน็ต

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

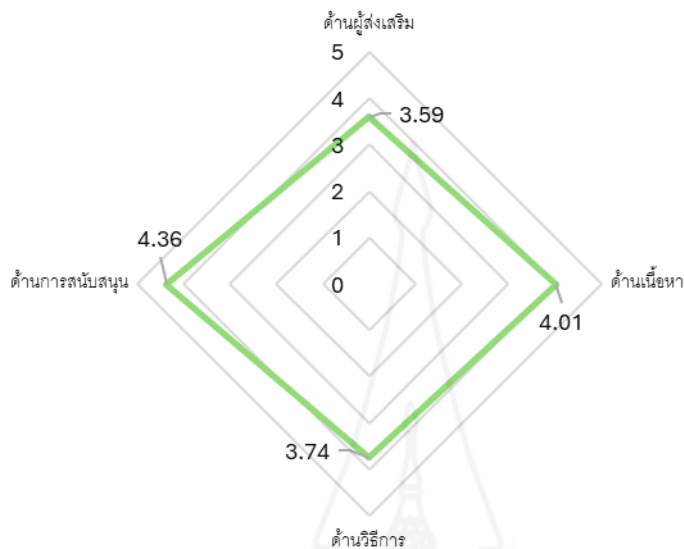
ภาพที่ 2 ระดับการได้รับความรู้จากสื่อเกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

3. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่มีความต้องการในด้านการสนับสนุนในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะการสนับสนุนกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ และการสนับสนุนเงินทุน รองลงมาคือด้านเนื้อหาในระดับมาก โดยเฉพาะการเก็บเกี่ยว การจัดการหลังเก็บเกี่ยว การตั้งราคา/ต่อรองราคาผลผลิต การหาแหล่งขายผลผลิต และการทำสัญญาซื้อขาย และด้านวิธีการในระดับมาก โดยเฉพาะการเยี่ยมชมในพื้นที่ การพบเจ้าหน้าที่ด้วยตัวเอง การสอนหรือฝึกอบรม การจัดศึกษาดูงาน การแจกเอกสารเผยแพร่ และด้านผู้ส่งเสริมในระดับมาก โดยเฉพาะนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการเกษตร และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน

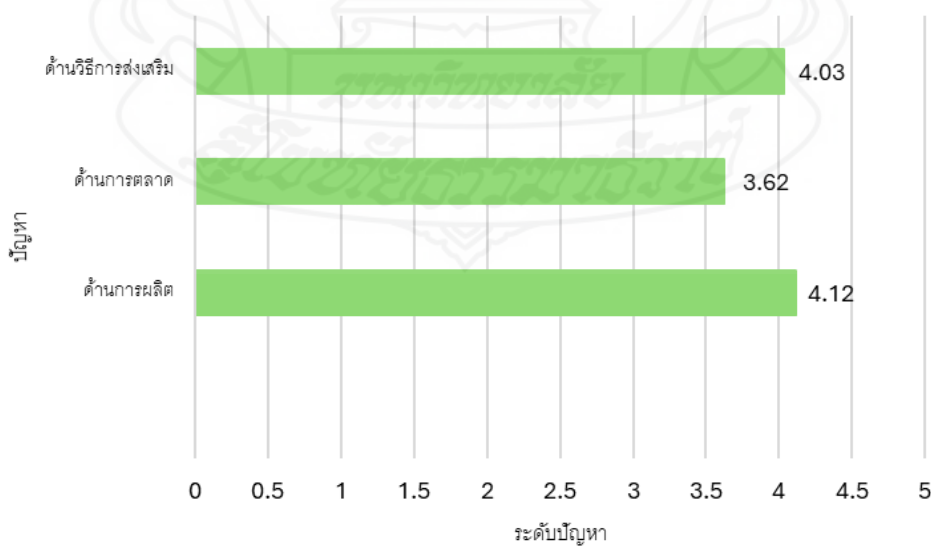
การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ภาพที่ 3 ระดับความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

เกษตรกรมีปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.12) โดยเฉพาะขาดแคลนเงินทุน การสนับสนุนปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอ และ ขาดแคลนปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี รองลงมาคือด้านวิธีการส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย 4.03) โดยเฉพาะการสนับสนุนปัจจัยการผลิตไม่เพียงพอ และด้านการตลาด (3.62) โดยเฉพาะไม่ทราบราคาที่ชัดเจน และค่าใช้จ่ายในการขนส่ง

ภาพที่ 4 ระดับปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และมีประสบการณ์การปลูกข้าวเฉลี่ย 33 ปี แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การผลิตข้าวมากกว่า 30 ปี เนื่องจากเกษตรกรเริ่มมีการผลิตข้าวตั้งแต่อายุยังน้อย โดยได้รับสืบทอดจากครอบครัว เมื่อเรียนจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาจึงเริ่มประกอบอาชีพเกษตรกรทำงานผลิตข้าว โดยไม่ได้เรียนต่อ ส่งผลให้เกษตรกรมีความถนัดในด้านการผลิตข้าวมากกว่าประสบการณ์ด้านอื่นๆ

1.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ พบว่า มีต้นทุนในการผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ย 4,058 บาท/ไร่ รายได้สุทธิจากการขายข้าวนาปรังเฉลี่ยต่อปี 5,644 บาท/ไร่ และทั้งหมดใช้แหล่งน้ำจากคลองชลประทาน โดยที่ ร้อยละ 90.7 มีความคิดเห็นว่า น้ำมีความเพียงพอมากที่สุด สอดคล้องกับศิวพร โพธิ์เจริญ (2560) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกข้าวระหว่างบนที่ดินของตนเองกับที่ดินเช่าในจังหวัดปทุมธานี พบว่า เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเองมีต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 3,924 บาทต่อไร่ รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่ 5,808.04 บาทต่อไร่ และเกษตรกรที่เช่าที่ดินมีต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ยไร่ละ 4,208.11 บาทต่อไร่ และรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อไร่ 5,634.86 บาทต่อไร่ โดยทั้งหมดใช้แหล่งน้ำในเขตชลประทานทั้งหมด และมีนันทิธิดา ธนวงศ์จิริน (2558) ศึกษาเรื่องทัศนคติในการเลิกปลูกข้าวนาปรังภายใต้สภาวะภัยแล้ง : กรณีศึกษาเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปรังเฉลี่ย มีต้นทุนการผลิตรวมเท่ากับ 4,852.45 บาท/ไร่ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบต้นทุนในการผลิตข้าวกับพืชอื่น ภิรมย์ โสพล (2557) ศึกษาเรื่องการผลิตถั่วเหลืองและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรกรในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลือง มีต้นทุนการผลิตต่อไร่เฉลี่ย 2,852.40 บาท สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2557) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปลูกถั่วเขียวทดแทนการทำนาปรังของเกษตรกร ในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเขียวทดแทนการทำนาปรัง มีต้นทุนต่อไร่เฉลี่ย 1,189.88 บาท แสดงให้เห็นว่า ต้นทุนที่ใช้ในการผลิตข้าวมากกว่าต้นทุนที่ใช้ในการผลิตพืชอื่นที่สามารถผลิตทดแทนนาปรังได้

2. ความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

2.1 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร พบว่า มีความรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ตอบถูกต้องในช่วง 28-40 คะแนน ในส่วนด้านการผลิตถั่วเหลืองฤดูแล้ง เกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องระยะเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมคือตามอายุของพันธุ์ที่ปลูกหรือ 95 เปอร์เซ็นต์ของฝักถั่วเหลืองเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ไม่สอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการเกษตร (2560) อธิบายว่า ระยะเก็บเกี่ยวถั่วเหลืองฤดูแล้งที่เหมาะสม คือ เก็บเกี่ยวตามอายุของพันธุ์ที่ปลูกหรือ 95 เปอร์เซ็นต์ของฝักถั่วเหลืองเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล หรือเมื่อเมล็ดถั่วเหลือง มีความชื้น 15 - 17 เปอร์เซ็นต์ ด้านการผลิตถั่วเขียว เกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องการเตรียมดินต้องหว่านปุ๋ยเคมีพร้อมการเตรียมดิน และหากขาดน้ำช่วงออกดอกติดฝักจะส่งผลต่อปริมาณผลผลิต ไม่สอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการเกษตร (2556) อธิบายว่า เตรียมแปลงปลูกถั่วเขียวโดยไถดิน 1-2 ครั้ง ให้หว่านปุ๋ยสูตร 12-24-12 หรือ 15-15-15 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ หว่านเมล็ด แล้วพรวนกลบ ในดินที่มีค่า pH ต่ำกว่า 7 ให้หว่านปูนขาวประมาณ 50-100 กิโลกรัมต่อไร่ ก่อนปลูก 15 วัน แล้วไถกลบขณะเตรียมแปลงปลูก ดังนั้น ต้องพิจารณาให้ความรู้การฝึกอบรมที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องสำหรับการเริ่มต้นผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจว่าการผลิตพืชทางเลือกนั้นสร้างรายได้มากกว่าการผลิตข้าวนาปรัง และหากเกษตรกรเลือกผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง จะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

2.2 แหล่งความรู้และระดับของการได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีระดับการได้รับความรู้จากสื่อบุคคลและสื่อมวลชนอยู่ในระดับปานกลาง และมีระดับการได้รับความรู้จากสื่อกิจกรรมในระดับน้อย และส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากอินเทอร์เน็ต ดังนั้น ต้องพิจารณาการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรังผ่านทางอินเทอร์เน็ต

3. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

3.1 ด้านผู้ส่งเสริม พบว่า เกษตรกร มีความต้องการการส่งเสริมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการเกษตร และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความต้องการให้มีการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นหลัก เนื่องด้วยหน่วยงานรัฐมีความน่าเชื่อถือ จึงควรให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นแกนนำสำคัญในการให้ความรู้ด้านการผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง และให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้ส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง เนื่องจากเป็นหน่วยงาน รัฐซึ่งมีความน่าเชื่อถือ เกษตรกรส่วนใหญ่เชื่อถือข้อมูลที่ถ่ายทอดจากเจ้าหน้าที่รัฐ และมีความเต็มใจในการปฏิบัติตามคำแนะนำ

3.2 ด้านเนื้อหา พบว่า เกษตรกร มีความต้องการการส่งเสริมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังเก็บเกี่ยว การตั้งราคา/ต่อรองราคาผลผลิต การหาแหล่งขายผลผลิต และการทำสัญญาซื้อขาย แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรต้องการความรู้ในด้านการดำเนินการภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นสำคัญ เนื่องจากการเริ่มต้นผลิตพืชชนิดอื่นนอกเหนือจากการผลิตข้าวเป็นครั้งแรก จึงมีความกังวลเกี่ยวกับการค้าขายผลผลิต เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการให้ความรู้ หรือการอำนวยความสะดวกในการดำเนินการขายผลผลิต เช่น สำรวจตลาดขายส่งที่รับซื้อผลผลิตหรือแหล่งขายปลีกที่ทำเลดี จัดทำข้อมูลแหล่งรับซื้อผลผลิตที่ให้ราคายุติธรรมและมีสัญญาที่ชัดเจนสำหรับเป็นข้อมูลให้เกษตรกร

3.3 ด้านวิธีการ พบว่า เกษตรกร มีความต้องการการส่งเสริมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมาก จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ การเยี่ยมเยียนในพื้นที่ การพบเจ้าหน้าที่ด้วยตัวเอง การสอนหรือฝึกอบรม การจัดศึกษาดูงาน การแจกเอกสารเผยแพร่ สอดคล้องกับ วรรณพิรุณ กรณวงษ์ (2556) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมและการผลิตพืชไร่และพืชผักฤดูแล้งของเกษตรกร ในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเพชรบุรี ตำบลท่ายาง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า วิธีการส่งเสริมและช่องทางการส่งเสริมที่เกษตรกรต้องการมากที่สุด คือ การส่งเสริมแบบรายบุคคลผ่านช่องทางการเยี่ยมแปลงของเจ้าหน้าที่ ภิรมย์ โสฬส (2557) ศึกษาเรื่องการผลิตถั่วเหลืองและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรในอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมในระดับมาก คือ การสาธิตและการบรรยาย ด้านการให้บริการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงควรส่งเสริมโดยการให้ความรู้จากการปฏิบัติหรือการสอนในพื้นที่จริง เนื่องจากเกษตรกรจะสามารถเรียนรู้ได้ดี เมื่อมีตัวอย่างจากการสาธิต และได้ทดลองปฏิบัติจริง ทั้งนี้ ควรมีคู่มือเป็นเอกสารไว้ศึกษากรณีไม่มีผู้ให้ซักถาม หรือเกษตรกรต้องการทบทวนความรู้ด้วยตัวเอง

3.4 ด้านการสนับสนุน พบว่า เกษตรกร มีความต้องการการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกด้านผู้การสนับสนุนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมในระดับมากที่สุด จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ การสนับสนุนกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ การสนับสนุนเงินทุน สอดคล้องกับ ภิรมย์ โสฬส (2557) ศึกษาเรื่องการผลิตถั่วเหลืองและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรในอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการในระดับมากที่สุด คือ การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ดี การจัดหาแหล่งปัจจัยการผลิตคุณภาพดีราคาถูกลง และการประกันราคาผลผลิต แสดงให้เห็นว่าเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

พร้อมริเริ่มทดลองทำหากมีการสนับสนุนที่ตรงตามความต้องการ เพื่อลดต้นทุนให้แก่ตนเอง เช่น การแจกกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ หรือจำหน่ายกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ ที่ทนทานต่อโรค ให้ผลผลิตสูง ในราคาต่ำ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนให้มีการปลูกพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง ได้แก่ งบประมาณในการจัดหากกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ งบประมาณสำหรับเป็นต้นทุนให้เกษตรกร เช่น สินเชื้อ หรือเงินให้เปล่า งบประมาณในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตอื่นๆ เป็นต้น

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือกของเกษตรกร

4.1 ด้านการผลิต พบว่า เกษตรกร มีประเด็นปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเกษตรกรมีประเด็นปัญหาในระดับมาก จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ ขาดความรู้ในการผลิต ขาดความรู้ในการตลาด และขาดแคลนเครื่องมือ สอดคล้องกับ สุกัญญา นาคประดิษฐ์ (2557) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปลูกข้าวเขียวทดแทนการทำนาปรังของเกษตรกร ในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า เกษตรกรในจังหวัดอุทัยธานี มีปัญหาเกี่ยวกับการปลูกข้าวเขียวทดแทนการทำนาปรังในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ผลผลิต ปัจจัยการผลิต และการเก็บเกี่ยว จึงควรสนับสนุนด้านความรู้และอุปกรณ์เป็นสำคัญ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตพืชทางเลือกทดแทนข้าวนาปรัง และสามารถจัดการผลผลิตในการค้าขายในตลาดต่างๆได้

4.2 ด้านการตลาด พบว่า เกษตรกร มีประเด็นปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเกษตรกรมีประเด็นปัญหาในระดับมาก จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ ไม่ทราบราคาที่ชัดเจน และค่าใช้จ่ายในการขนส่ง เนื่องด้วยเกษตรกรเคยชินกับการขายส่งข้าวให้โรงสี ซึ่งโรงสีส่วนใหญ่ล้วนมีในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ของเกษตรกร หรือทำข้อตกลงรับซื้อถึงที่อยู่เกษตรกร ในการนี้เป็นหน้าที่ของผู้ส่งเสริมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำให้เกษตรกรเชื่อมั่นว่ากำไรที่ได้จากการผลิตพืชทางเลือกกลับต้นทุนค่าขนส่งรวมถึงต้นทุนต่างๆ แล้ว มากกว่ากำไรจากการผลิตข้าวนาปรัง

4.3 ด้านวิธีการส่งเสริม พบว่า เกษตรกร มีประเด็นปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเกษตรกรมีประเด็นปัญหาในระดับมาก จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และการส่งเสริมด้านความรู้ไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องมีมาตรการในการส่งเสริมความรู้และทำให้เกษตรกรเข้าถึงความรู้นั้นได้ง่าย เพื่อลดความกังวลของเกษตรกร ว่าหากมีปัญหา ขอสงสัย หรือติดขัดจะมีผู้ให้คำตอบแก่เกษตรกร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) เกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรังอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ยังขาดความรู้ด้านการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรังในบางประเด็น และมีความต้องการการส่งเสริมด้านการตลาดภายหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ดังนั้น จึงควรพัฒนาความรู้ด้านการผลิตและการตลาด โดยศึกษาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม จากการสอนหรือฝึกอบรม การจากเอกสาร เผยแพร่ หรือจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์

2) เกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรังอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีปัญหาด้านการผลิตมากที่สุด โดยเฉพาะการขาดแคลนเงินทุน ดังนั้น จึงควรมีการรวมกลุ่มการผลิต หรือกลุ่มสหกรณ์ เพื่อให้เกิดเงินทุนหมุนเวียน สนับสนุนการดำเนินงานแก่สมาชิกกลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ และร่วมกันทำการตลาด

1.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

1) เกษตรกรผู้ผลิตข้าวนาปรังอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ยังขาดความรู้ด้านการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรังในบางประเด็น และมีความต้องการการส่งเสริมในด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องมือกล้าหรือเมล็ดพันธุ์ และเงินทุน เพื่อลดต้นทุนในการผลิต ดังนั้น หน่วยงานควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการสนับสนุนปัจจัยการผลิตดังกล่าวในช่วงเริ่มต้น ขณะเดียวกันต้องพัฒนาศักยภาพการผลิตของเกษตรกร เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต โดยการจัดฝึกอบรม ทักษะศึกษาดูงาน หรือแปลงสาธิต เชิญวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้แก่เกษตรกร

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการหารือร่วมกัน เพื่อวางแผนการดำเนินการส่งเสริมการผลิตพืชทางเลือก เพื่อให้เกษตรกรหันมาผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรังมากขึ้น และจัดหาช่องทางจำหน่ายผลผลิต หรือสร้างทางเลือกการจำหน่ายแก่เกษตรกร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษากรณีเกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง
- 2.2 ควรศึกษาว่าพืชผักชนิดใดที่เกษตรกรยอมรับมากที่สุดในการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง
- 2.3 ควรศึกษาต้นทุนการผลิตพืชทางเลือกทดแทนการผลิตข้าวนาปรัง

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2566). แผนการบริหารจัดการน้ำและการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งในเขตชลประทาน ปี 2566/67 (-). https://water.rid.go.th/hwm/wmoc/planing/dry/manage_water2566-67.pdf.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2564). แนวทางการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมตามฐานข้อมูลแผนที่เกษตรเชิงรุก Agri-Map จังหวัดปทุมธานี (-). <https://e-library.ldd.go.th/library/Ebook/bib10600.pdf>.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). องค์ความรู้ 'เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสู่' การเป็น smart officer พืชไร่ ธัญพืช. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). เอกสารคำแนะนำที่ 7/2560 การปลูกถั่วเหลืองในฤดูแล้ง (พิมพ์ครั้งที่ 1). <https://esc.doae.go.th/wp-content/uploads/2018/10/การปลูกถั่วเหลืองในฤดูแล้ง.pdf>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). คู่มือโครงการส่งเสริมการเกษตร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 โครงการพัฒนาศักยภาพกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อยเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร (-). http://www.agriman.doae.go.th/home/agriman62/66_Website_Project/66_06LessWater.pdf.
- ภิรมย์ ไสพส. (2557). การผลิตถั่วเหลืองและความต้องการการส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูล Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/>.
- มินท์ฐิตา ธนวงศ์จิริน. (2558). ทักษะคิดในการเลือกปลูกข้าวนาปรังภายใต้สภาวะภัยแล้ง : กรณีศึกษาเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์]. ฐานข้อมูล Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/>.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

- วรัตน์พิรุณ กรุณวงศ์. (2556). ความต้องการการส่งเสริมและการผลิตพืชไร่และพืชผักฤดูแล้งของเกษตรกร ในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเพชรบุรี ตำบลท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูล Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/>.
- ศิวพร โพธิ์เจริญ. (2560). การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกข้าวระหว่างบนที่ดินของตนเองกับที่ดินเช่าในจังหวัดปทุมธานี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์]. ฐานข้อมูล Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/>.
- สุกัญญา นาคประดิษฐ์. (2557). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจปลูกกล้วยไม้เพื่อทดแทนการทำนาปรังของเกษตรกรในจังหวัดอุทัยธานี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. ฐานข้อมูล Thai Digital Collection (TDC). <https://tdc.thailis.or.th/>.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดปทุมธานี. (2566). แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยด้านการเกษตร ในช่วงฤดูแล้ง ปี 2566/67 (เดือนพฤศจิกายน 2566 - เมษายน 2567) จังหวัดปทุมธานี (-). https://www.opsmoac.go.th/pathumthani-action_plan-files-452991791804
- Taro Yamane. (1973). Statistics: an introductory analysis. New York: New York: Harper & Row.